

12a) Umělecké směry na přelomu 19. a 20. století

Charakteristika přelomu století:

- rozvoj společnosti, stupňuje se zápas s Vídní, vzrůstá nacionalismus, anarchismus a antisemitismus, do krize se dostává také politika staročechů a mladočechů
- 1.světová válka
- vznik ČSR

Myšlenkové směry:

nihilizmus (nihil – nic) nic na světě nemá absolutní platnost

voluntarismus (voluntas – vůle) vůle je základní složkou poznání

Umělecké směry

impresionismus (impresio – otisk, dojem)

vznikl v malířství podle obrazu Clauda Moneta. Imprese vycházejícího slunce (tak se jmenoval ten obraz). Impresionismus je směr, který chce zachytit bezprostřední dojem, okamžik.

symbolismus (symbol – znak)

vzniká jako protiklad impresionismu, základem je nepřímé pojmenování = symbol, náznak, obraznost

dekadence (úpadek)

původně název označoval velmi pohrdavě francouzskou poezii konce 19. století a později autory, kteří pracovali s tématy smrti, rozkladu, erotiky, oslavovali Satana atd.

Prokletí básníci – světáci, toulali se světem, ve svých básních vyjadřují hrůzy života i nadšení životem

Charles Baudelaire (Bódlér) – básník a překladatel

Květy zla – krásu hledá v ošklivosti, bohatá obrazotvornost, cynismus, tato sbírka vyvolala takový odpor měšťanské společnosti, že byla z mravnostních důvodů odsouzena k pokutě. Mršina (Zdechlina)
- nejslavnější báseň

Paul Verlaine (Verlén) – představitel symbolismu, žil jako bohém s přítelem Rimboem, pěšky jako tulák procestoval skoro celou Evropu.

Saturnské básně

Galantní slavnosti

Moudrost

Artur Rimbaud (Rinbo) – často utíkal z domova údajně kvůli sporům s velmi přísnou matkou a s Verlainem se toulal po Evropě, v dospělosti se usadil jako obchodník v Africe, kde onemocněl a předčasně umírá, veškerá jeho tvorba vznikla mezi 15. a 19. Rokem jeho života

Iluminace – po jeho smrti vydal Verlén, kritika měšťáků a církve

(nejznámější báseň „Opilý koráb“ – obraz lodi v bouři, která nachází útočiště v přístavu)

Česká moderna – nastupující generace, 1895 vydali manifest české moderny – jejich umělecký program. Česká literatura v tomto období byla bohatá a rozrůzněná, objevují se nové umělecké směry, vyhrotil se také boj o Rukopisy, s jistotou bylo dokázáno že rukopisy Královédvorský a Zelenohorský jsou literární padělky (přínos Masaryka).

Představitelé české moderny

Josef Svatopluk Machar (1864-1942) – básník, významný představitel České moderny

- *kritika společnosti*
Confiteor - zpověď
Čtyři knihy sonetů – kritika měšťácké morálky
Tristium Vindobona – kritika našich politiků prosadit zájmy Čechů v monarchii
- *problematika žen ve společnosti*
Zde by měli kvést růže – sbírka epických veršů zachycující osudy žen
Magdalena - básnická skladba jejíž hrdinkou je prostitutka, kterou všichni pohrdají, autor na příkladech dokazuje, že tato dívka má lepší vychování a morálku, než většina měšťáků
- *historická témata*
Svědómím věků – dějiny lidstva
Golgatha
V záři helénského slunce – sbírka o antice
Jed z Judey – kritika náboženství a jeho zneužívání, jedem je označeno židovské křesťanství
Kam to spěje?

Antonín Sova (1864-1928) - básník, impresionista, symbolista. Pocházel z učitelké rodiny u jihočeského Pacova, studoval práva, střídal zaměstnání až se stal úředníkem Městské knihovny v Praze.

Květy intimních nálad - impresionismus
Z mého kraje - impresionismus
Soucit a vzdor - impresionismus
Zlomená duše - zklamání ze společnosti, zachycuje protispoločenský odpor celé mladé generace
Vybouřené smutky, Údolí nového království, Dobrodružství odvahy - trilogie, tyto básnické sbírky na sebe navazovaly a byly spojeny symbolistickou postavou Poutníka
Zpěvy domova – reakce na 1. světovou válku

Otokar Březina (1868-1929) – básník, symbolista, významný představitel České moderny. Narodil se na Českomoravské vysočině v Počátkách v rodině chudého obuvníka, po studiích byl učitelem.

Temné dálky – vzpomínka na neradostné mládí
Svítání na západě – básník v této sbírce chápe smrt jako vysvobození
Větry od pólů – nejabstraktnější sbírka, hledá odpovědi na základní filozofické otázky
Stavitelé chrámů – spojení pozemského života s poznáním vesmíru a vesmírného řádu
Ruce - spojení pozemského života s poznáním vesmíru a vesmírného řádu
Hudba pramenů – kniha esejí

Karel Hlaváček (1874-1898) – nejvýznamnější talent České dekadence, pocházel z pražské dělnické rodiny, zemřel ve 24 letech.

Sokolské sonety – vyjádření radosti ze života a zdraví
Pozdě k ránu – vyjádření náladovosti a melodičnosti
Mstivá kantiléna – vyjádření náladovosti a melodičnosti

Anarchističtí buřiči

Viktor Dyk (1877-1931) – básník, dramatik a prozaik. Pocházel ze středních Čech, vystudoval práva, během 1. SV byl vězněn, po 1. světové válce se stal poslancem a senátorem národně demokratické strany.

A porte inferi, síla života, marnosti – symbolismus, společenská lyrika s kritickým obsahem
Milá sedmi loupežníků – rozsáhlá básnická balada, příběh dívky, která utíká mezi loupežníky, protože je chápána jako symbol odporu proti společnosti, ve které se necítí dobře, ale nakonec loupežníky zradí.

Buřiči

Satiry a sarkasmy – protispolečenské satiry

Pohádky z naší vesnice – protispolečenské satiry

Lehké a těžké kroky. Anebo. Okno – válečné motivy

Devátá vlna – předzvěst básníkovi blízké smrti

Krysař – nejznámější novela, vypravuje o krysaři, který v jednom městě nedostal za svoji práci zapláceno, všichni lidé jím pohrdali a krysaři připadali jako krysy a aby se pomstil, odvádí špatné lidi zvukem své píšťaly do propasti.

Zmoudření Dona Quiota – pokračování k dílu španělského renesančního autora Miquela Cervantese. Přátelé Dona Quiota se jej snaží vrátit do skutečného života, chtějí aby již nebyl takový snílek, který si hraje na rytíře. Uspořádali pro něj slavnost se soubojem, kde byl Don Quiote poražen. On potom zjistil jak chodí skutečný život, ale nebyl schopen v něm žít a nakonec umírá. Zmoudření = smrt

Fráňa Šrámek (1877-1952) – básník, prozaik, dramatik a publicista, pocházel ze Sobotky, později se s rodiči často stěhoval po Čechách, nedokončil studium práva. Byl antimilitarista a kvůli protiválečným projevům byl i vězněn. Zúčastnil se 1. světové války. Řada jeho děl byla zfilmována.

Stříbrný vítr – symbolický název, označuje mládí plné ideálů, snů, mládí zaměřené na krásu, lásku, impresionistický román, nemá pevnou kompozici, skládá se z jednotlivých epizod, vyjadřuje hlavně pocity hlavního hrdiny, což je student gymnázia Jan Ratkin, zachycena doba jeho dospívání, prochází jí velmi těžce, protože postupně proniká do světa dospělých a zjišťuje, že jeho idealistické představy o světě byly velmi naivní, že svět je ve skutečnosti plný zla, přetvářky, lži, nenávisti a je z toho velmi zklamán

Měsíc nad řekou – vypráví o srazu bývalých spolužáků, kteří už ve vyšším věku vzpomínají na svoje mladické sny, ze kterých se jim téměř nic nepovedlo realizovat, ale většinou toho už nelitují, protože zmoudřeli a přijímají život takový, jaký je

Modrý a rudý – verše o vojácích

Píšou mi psaní – povolávací rozkaz

Raport – hlášení vojáka na frontě, který viděl umírat zastřeleného koně, smrt zvířete se mu zdá horší, protože na mrtvé vojáky si už zvykl

Petr Bezruč (Vladimír Vašek)(1867-1958) – básník jedné knihy, představitel sociální poezie. Narodil se v Opavě, nedokončil studia práv a poté pracoval jako poštovní úředník.

Slezské písně – sbírka básní vydaných nejprve v časopisech

Maryčka Magdónova – balada, příběh dívky, která se sama starala o své mladší sourozence po tragické smrti rodičů, žije v nesmírné bídě a dívka je nakonec přistižena v panském lese při krádeži dřeva, má být odvedena na strážnici a odsouzena, ale neunesla takovou ostudu a utopí se raději v řece Ostravice

Bernard Žár – majitel dolu, který touží přiblížit se vyšší společnosti, mluví proto pouze německy a stydí se za svou starou matku, která mluví pouze česky, ukrývá ji před každou návštěvou

Kantor Halfan – příběh českého učitele, který odmítá učit české děti německy, nemůže získat stálé místo, nemá stálý plat, nemůže se ani oženit, nakonec se oběsí, balada končí smutnou ironií, místo získal v hrobě

Stanislav Kostka Neuman (1875-1947) – básník, prozaik, publicista a překladatel. Pocházel z rodiny zámožného pražského advokáta a poslance. Studia nedokončil a začal pracovat jako novinář. Spolupracoval s časopisem české dekadence Moderní Revue a vydával anarchistický časopis Nový kult.

Apostrofy hrdé a vášnivé – symbolistické, anarchistické a sociální rýsy

Sen o zástupu zoufalých – symbolistické, anarchistické a sociální rýsy

Satanova sláva mezi námi – symbolistické, anarchistické a sociální rýsy

Knihy lesů, vod a strání – milostná a přírodní poezie

S městem za zády – fejetony

Nové zpěvy – dílo oslavující moderní technickou civilizaci

Rudé zpěvy – dílo oslavující společenskou a politickou aktivitu

Srdce mračna – dílo oslavující společenskou a politickou aktivitu

Sonáta horizontálního života – dílo oslavující společenskou a politickou aktivitu